

**SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ STAVKASI
O'ZGARISHINING PLASTIK GRANULA ISHLAB CHIQUARUVCHI
KORXONALARIGA TA'SIRI.**

Tursunqulov Shoxrux Rabbimqul o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Xalqaro moliya kafedrası PhD talabasi

Elektron pochta: shohruh100293@gmail.com

ORCID: 0009-0004-0187-8904

Annotatsiya: Mazkur maqolada suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining o'zgarishi plastik granula ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga ko'rsatadigan iqtisodiy va ekologik ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida suvdan foydalanish xarajatlarining oshishi ishlab chiqarish tannarxi, korxonalarining moliyaviy barqarorligi hamda ularning ichki va tashqi bozordagi raqobatbardoshligiga qanday ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan. Shuningdek, soliq siyosatidagi o'zgarishlarning resurslardan oqilona foydalanishni rag'batlantiruvchi omil sifatidagi ahamiyati ochib beriladi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, suv resurslari uchun soliq stavkalarining oshirilishi qisqa muddatda korxonalar xarajatlarini ko'paytirsa-da, uzoq muddatda innovatsion texnologiyalarni joriy etish, suvni qayta ishlash tizimlaridan foydalanish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maqolada ushbu muammolarni yumshatish bo'yicha amaliy tavsiyalar ham ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: suv resurslari, soliq stavkasi, plastik granula ishlab chiqarish, ishlab chiqarish tannarxi, resurslardan samarali foydalanish.

Kirish

Hozirgi kunda tabiiy resurslardan samarali foydalanish masalasi global iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, suv resurslari cheklangan va strategik ahamiyatga ega bo'lgan resurs sifatida davlatlar iqtisodiy siyosatida alohida o'rin tutadi. Sanoatning jadal rivojlanishi, aholining o'sishi hamda iqlim o'zgarishlari sharoitida suvga bo'lgan talab ortib borayotganligi ushbu resursdan foydalanishni tartibga solish zaruratini yanada kuchaytirmoqda. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq tizimi davlat tomonidan tabiiy resurslardan foydalanishni boshqarish, ularni tejash va ekologik muvozanatni ta'minlashga qaratilgan muhim

iqtisodiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu soliq turi orqali bir tomondan davlat byudjetiga tushumlar shakllantirilsa, ikkinchi tomondan xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida resurslardan oqilona foydalanish rag‘batlantiriladi. Plastik granula ishlab chiqaruvchi korxonalar sanoatning suvga nisbatan yuqori ehtiyoj sezadigan tarmoqlaridan biri bo‘lib, ularning ishlab chiqarish jarayonida suv resurslari texnologik siklning ajralmas qismi sifatida ishtirok etadi. Xususan, sovitish, yuvish va texnologik jarayonlarni barqarorlashtirishda suvdan keng foydalaniladi. Shu sababli suv resurslari uchun soliq stavkalarining o‘zgarishi ushbu korxonalar faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining bosqichma-bosqich oshirilishi ishlab chiqarish xarajatlari tarkibida sezilarli o‘zgarishlarga olib kelmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, mahsulot tannarxining oshishi, foyda darajasining kamayishi hamda korxonalarning raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu bilan birga, mazkur jarayon korxonalarini zamonaviy, resurs tejovchi texnologiyalarni joriy etishga undovchi muhim rag‘batlantiruvchi omil ham hisoblanadi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalari o‘zgarishining plastik granula ishlab chiqaruvchi korxonalar iqtisodiy faoliyatiga ta’sirini tahlil qilish hamda ushbu jarayonda yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlarini ilmiy asosda yoritib berishdan iborat. Tadqiqot doirasida ishlab chiqarish xarajatlari dinamikasi, resurslardan foydalanish samaradorligi va korxonalarning moslashuv strategiyalari o‘rganiladi.

Asosiy tahlil

Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining o‘zgarishi sanoat korxonalarining iqtisodiy faoliyatiga bevosita va bilvosita ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, suvdan intensiv foydalanadigan ishlab chiqarish tarmoqlarida ushbu soliq yukining oshishi ishlab chiqarish xarajatlari tarkibida sezilarli ulushni egallaydi. Plastik granula ishlab chiqaruvchi korxonalar ham ana shunday tarmoqlar sirasiga kiradi. Plastik granula ishlab chiqarish texnologiyasi bir necha bosqichlardan iborat bo‘lib, ularda suv resurslaridan keng foydalaniladi. Xususan, polimer xom ashyoni eritish, shakllantirish va sovitish jarayonlarida suv asosiy texnologik vositalardan biri sifatida ishtirok etadi. Shu sababli suv iste’moli hajmining yuqoriligi mazkur korxonalarini suv resurslari bilan bog‘liq xarajatlarga sezgir qiladi.

Soliq stavkalarining oshirilishi, avvalo, ishlab chiqarish tannarxining ortishiga olib keladi. Suv uchun to'lovlarning ko'payishi umumiy ishlab chiqarish xarajatlarini oshirib, mahsulot birligiga to'g'ri keladigan xarajat miqdorini ko'paytiradi. Bu holat korxonalarining foyda marjasini qisqartirishi yoki mahsulot narxining oshirilishiga sabab bo'lishi mumkin. Natijada, ichki bozorda talabning pasayishi yoki tashqi bozorda raqobatbardoshlikning susayishi kuzatiladi. Shu bilan birga, soliq yukining oshishi korxonalarini resurslardan samarali foydalanish yo'llarini izlashga majbur qiladi. Xususan, yopiq suv aylanish tizimlarini joriy etish, suvni qayta ishlash va undan takroriy foydalanish texnologiyalarini qo'llash orqali suv iste'molini kamaytirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa uzoq muddatli istiqbolda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining oshirilishi kichik va o'rta korxonalar uchun nisbatan og'irroq ta'sir ko'rsatadi. Chunki yirik korxonalarda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkoniyati yuqori bo'lsa, kichik korxonalar moliyaviy resurslarning cheklanganligi sababli bunday yangilanishlarni amalga oshirishda qiyinchiliklarga duch keladi. Natijada, ayrim korxonalar ishlab chiqarish hajmini qisqartirishga yoki faoliyatini vaqtincha to'xtatishga majbur bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, soliq stavkalarining o'zgarishi investitsion muhitga ham ta'sir ko'rsatadi. Agar soliq yukining oshishi bilan birga davlat tomonidan qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlar (masalan, soliq imtiyozlari, subsidiyalar yoki imtiyozli kreditlar) joriy etilmasa, bu holat investorlar uchun xavf omili sifatida baholanadi. Aksincha, muvozanatli soliq siyosati va qo'llab-quvvatlash choralarining mavjudligi sanoat tarmoqlarida modernizatsiya jarayonlarini jadallashtiradi. Ekologik nuqtai nazardan qaralganda esa, suv resurslari uchun soliq stavkalarining oshirilishi ijobiy natijalarga olib keladi. Chunki bu choralar suvdan ortiqcha foydalanishni cheklash, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish hamda barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Plastik ishlab chiqarish sanoatida chiqindilarni kamaytirish va resurslardan qayta foydalanish jarayonlari aynan iqtisodiy rag'batlantirish orqali tezlashadi.

Umuman olganda, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining o'zgarishi plastik granula ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatida ikki tomonlama ta'sirga ega: bir tomondan xarajatlarda oshishi orqali qisqa muddatli iqtisodiy bosim yuzaga keltirsa, ikkinchi tomondan resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirish orqali uzoq muddatli barqaror rivojlanish uchun zamin yaratadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining o'zgarishi plastik granula ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Xususan, soliq yukining oshirilishi ishlab chiqarish tannaxsining ortishiga, foyda darajasining qisqarishiga hamda ayrim hollarda mahsulot narxining oshishiga olib keladi. Bu esa korxonalarining ichki va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, mazkur jarayon faqat salbiy oqibatlar bilan cheklanib qolmaydi. Soliq stavkalarining oshirilishi korxonalarini suv resurslaridan oqilona va samarali foydalanishga undaydi, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish hamda suvni qayta ishlash tizimlaridan foydalanishni rag'batlantiradi. Natijada uzoq muddatli istiqbolda ishlab chiqarish samaradorligi oshib, ekologik barqarorlik ta'minlanadi.

Tahlillar asosida shuni ta'kidlash joizki, suv resurslari uchun soliq siyosatini shakllantirishda iqtisodiy va ekologik manfaatlar o'rtasida muvozanatni saqlash muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, kichik va o'rta korxonalarini qo'llab-quvvatlash maqsadida ularga soliq imtiyozlari, subsidiyalar va moliyaviy yengilliklar berish maqsadga muvofiqdir. Bu esa ularning zamonaviy, resurs tejovchi texnologiyalarga o'tishini tezlashtiradi. Umuman olganda, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq stavkalarining o'zgarishi sanoat korxonalarini yanada samarali va ekologik mas'uliyatli faoliyat yuritishga yo'naltiruvchi muhim iqtisodiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent: “Adolat”, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Suv resurslaridan oqilona foydalanishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori. – Toshkent, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. – Toshkent, 2022–2024.
4. World Bank. Water Pricing and Industrial Water Use Efficiency. – Washington D.C., 2020.
5. OECD. Pricing Water Resources and Water and Sanitation Services. – Paris, 2019.
6. United Nations. World Water Development Report. – New York, 2021.